Akademie výtvarných umění v Praze
Studijní program Výtvarná umění
Atelier Malba 1

DIPLOMOVÁ PRÁCE

MÍSTO SETKÁNÍ
THE PLACE OF ENCOUNTER

Vypracovala: Bc. Tereza Tomanová
Vedoucí diplomové práce: MgA. Robert Šalanda
Oponent diplomové práce: MgA. Jiří Ptáček
Akademický rok 2023/2024

MÍSTO SETKÁNÍ

„Rozsekejte ho zařval ukrutný Floxinián; i rozsekali svatého Georgina z Dahlie a jeho zahradu zpustošili a posypali zelenou skalicí a sírou; ale z rozsekaných kusů těla svatého Georgina se udělali hlízy všech příštích jiřin, a to pivoňokovitých, sasankových, jednoduchých…"[1]

Pro diplomovou práci jsem zvolila téma zahrady, kterým se dlouhodobě zabývám. Zahrada, kterou můžeme specifikovat jako prostor mezi domovem a krajinou, mě vede k přemýšlení o něm jako o místu, kde dochází k prolínání lidské kultury a přírody. Vnímám ji jako svébytný ohraničený prostor, který je založen na polaritách řádu versus chaos, jehož podstatný element je neustálá proměnlivost. Místo, které je založeno na tom, co se s čím setká a to ve vícero rovinách. Neustálá proměnlivost jednotlivých fenofází rostlin určuje aktuální vzhled. Tyto děje považuji za inspirativní a podnětné, a vedly mě k dalšímu rozvíjení. Dalším důvodem volby byla komplexnost samotné zahrady jak na ni můžeme nahlížet, ale i opačně, co vše nám nabízí.
Práce je vyústěním dlouhodobého zaměření na téma zahrady, kde iniciačním bodem byla osobní výpověď, kde jsem mapovala životní příběh ve vztahu k rostlinám. Nahlížet na zahradu skrze osobní mytologii mi dalo mnoho podnětů proč v tématu pokračovat i v obecnějších rovinách. V průběhu studia jsem se zabývala mentálním přesahem zahrady, jež se mi stal neustálým zdrojem v tvorbě. V diplomové práci jsem se zaměřila na vztah člověka k zahradě a jeho místo v ní, přesněji na základě jakých procesů vzniká a čím vším by pro něj mohla být.

Z hlediska procesu práce probíhala s prvotním záměrem vytvořit místo setkání. Ústředním prvkem měl být motiv kašny a zapojeny měly být zahradní plodiny. Postupem času práce začala krystalizovat. Výchozím bodem se mi stal středověký dvůr 'Hortus conclusus' a další archetypální symboly zahrad. Tento prostor mě dlouhodobě fascinuje typem ohrazení, umístěním vodního prvku, ale také obsahově použitím rostlin, jejich symbolikou a obsaženým tajemstvím. Zároveň je ztělesněním nejen fyzického, ale i mentálního prostoru.

---

[1] ČAPEK, Karel. Zahradníkův rok. 2. vyd. Praha: Aventinum, 1929 ISBN, s.125.

Uvědomovala jsem si široké spektrum, jak by se dalo s tématem zahrady pracovat, např. použití virtuální reality, nastínění environmentálních přesahů, sublimace společenských problémů, odkrývání politických kontextů, žití v zahradních koloniích nebo konfrontace se vzhledem současných zahrad.
V procesu tvorby jsem si uvědomovala, že mi jde nejvíc o vystihnutí principu prostoru zahrady, co se v ní odehrává ve vztahu člověka a zahrady. V podstatě mě zajímá místo zahrady ve vztahu k proměnlivosti přírody, obsažená časovost a člověk v ní jako pomyslný stvořitel, tedy zahrada jako zdroj imaginativních procesů.

Rozhodla jsem se pro klasická média malby a sochy. Výstup sestává z velkoformátových obrazů, evokujících pohledy do imaginárních krajin, a objekty v prostoru. V malbě, jsem navázala na předešlé zkušenosti s výrobou vlastních barviv z rostlinných materiálů. Využívám barevnosti přírodních pigmentů, antokyanů, oxidů kovů a anorganických sloučenin.
Obrazy se mi tak staly připodobněním k dějům, odehrávajících se v zahradě a přírodě. V malbě využívám vlastností jednotlivých barviv a toho, co se s čím setká, jejich reakcí a barevnou nestálostí vznikají výsledné obrazy. Vycházím z principů přírodních společenstev a jejich schopnosti sdružovat se, které tak simulují jejich chování v přírodě.
V kontrastu barevně nestálých obrazů, se v instalaci nachází betonový objekt studny s vnitřním obsahem (uvnitř vymodelovaná další krajina). Pracuji zde s jiným měřítkem, studna funguje jako identifikační zdroj člověka ve vztahu k prostředí. Jde mi o zorientování se diváka v prostoru a uvědomění si sebe.
Jelikož se jedná o zahradu, vyhotovila jsem do instalace objekty hrábí, které fungují jako performativní nástroje. Akt hrabání se mi stal spojnicí mezi člověkem a půdou, nástrojem narušení hranic vnitřního a vnějšího prostoru charakteristického pro zahradu.

Jako teoretická východiska bych chtěla uvést několik přístupů, jak lze nahlížet na zahradu z pohledu přítomnosti člověka v zahradě a jeho dopad na její výsledný vzhled. Karel Čapek v knize Zahradníkův rok, popisuje napojení člověka na zahradu skrze jeho aktivity v ní.

“Opět jiní propadnou vášni umělecké a ustavičně přerovnávají, mění a přestavují svou zahrádku, komponují barvy, přeskupují trsy a vyměňují, co jim kde roste, štváni tak řečeno tvůrčí nespokojeností. Ať si nikdo nemyslí, že pravé zahradničení je bukolická a meditativní činnost.”[2]

Při četbě knihy 'nechodíme kolem' ale přímo prostupujeme zemí, stáváme se součástí oddenků, a bystříme smysly pro přicházející počasí. Chtěla bych tímto vyjádřit váhu citové vazby k zahradě, která vzniká na základě prožitku a času stráveného v ní.

Přes tyto idylické vyobrazení zahrady můžeme na členění zahrad nahlížet z opačného pohledu. V eseji Against Gardening Patricie de Vries popisuje zahradu takto: “Zahrada je ohrada a ohrada je znakem rozdělení. Zahradní živý plot, laťkový plot a brána pomáhají označit území. Trávník, dlažba, záhony, obruby, terasy vytvářejí systém členění. Zahradní práce jsou řízené práce a řízené práce zahrnují klasifikaci. Klasifikace je konání vyloučení. Vyloučit znamená zakázat, zabránit vstupu zachovat to, co je zvenčí považováno za vnitřní, žádoucí od nežádoucích, řád před nepořádkem.”[3] Tyto děje, chtěné a nechtěné procesy nabádají k přemýšlení, zdali je obraz ráje opravdovým rájem a čím je podmíněn jeho vznik. Autorka popisuje potřebu člověka vlastnit a pak následně zotročovat. Zahradní prostor je zde vyobrazen jako obraz, který je založen na přerušujících a determinujících aktivitách zahradníka. Z úryvku z textu můžeme vidět opačnou perspektivu jak popsat zahradu, ne z pohledu člověka, ale člověka z pohledu přírody, která je podrobena hierarchizaci a výběru, aby mohla růst.

Ve výše uvedených příkladech jsou popsány dva různé typy nahlížení na to, jak může být interpretována péče o zahradu. V obou příkladech popisují autoři tvorbu zahrady, v jednom s tvořivostí a radostí a v druhém jako motiv vlastnictví a kontroly.

---

[2] ČAPEK, Karel. Zahradníkův rok. 2. vyd. Praha: Aventinum, 1929 ISBN, str 14.

[3] On the necessity of gardening: an ABC of art, botany and cultivation. Editor Laurie CLUITMANS. Amsterdam: Valiz, 2021. ISBN 978-94-93246-00-3. str 46.

Další ukázkou vztahu zahradníka a zahrady je zahrada britského režiséra Dereka Jermana, který kolem svého sídla vytvořil zahradu z rostlin, které se vyskytovaly v okolní krajině kolem. Tímto způsobem vytvořil zahradu, která nemá ploty, ale její hranice tvoří její vlastní obsah. Kvality této zahrady jsou v umístění v krajině, v práci s rostlinami, tak v užití materiálů s mystickým přesahem a kompozicí, jenž odrážejí osobnost majitele.

V kontextu současného umění bych chtěla uvést zahradu od Pierra Huygheho, vzniklou v sochařském parku Kröller-Müller v Nizozemí. Vnímám ji jako krajinu v krajině. Umělec zde do lesa přenesl zahradu původně vytvořenou pro výstavu v Barceloně s koloniální tematikou.

V kruhovém půdorysu jsou zasazeny rostliny z celého světa, ve výsečích jednotlivých měsíců tak, aby jednotlivě nakvétaly. Návštěvník je vystaven pohledu, kdy se rostlinám v tomto klimatu příliš nedaří. Pokud bychom nečetli popisky, budeme vnímat, že vidíme ostrov zahrady bez srozumitelné náplně.

Tato realizace mi přijde dobrým příkladem, jak lze zahradu pojímat v kontextu současného umění, kdy je ponořena do konceptuální roviny, odrážející koloniální minulost a také nepřímou čitelnost pro diváka, který si dílem musí projít a vyrovnat se s ním. Zároveň nabourává a ilustruje čím by zahrada mohla být, popírá estetickou kvalitu, nemůžeme do ní fyzicky vstoupit, můžeme chodit kolem a ptát se, jestli toto dílo můžeme považovat stále za zahradu nebo ne.

Tyto otázky mě znovu vracejí k tomu, co mě provází po celý čas diplomové práce. Proces práce mi nedal jednoznačné odpovědi, spíše mě ukotvil v nejednoznačnosti zahrad, z jakých všech stran je můžeme pojímat a nasměřoval mě k hlavní otázce v jakém vztahu či pozici je člověk vůči zahradě. V samotné práci jsem se vyhnula jeho zobrazování. Tato funkce je zastoupena divákem, který do výstavy vstupuje jako ‘zahradník’. A dále je rozvíjena v performativní části s hráběmi.

V budoucnu bych chtěla ještě více rozvíjet otázky: Člověka a práce v zahradě, a jeho naplnění potřeb na úrovni individuální v kontrastu ke společenské, zahrada jako imaginární místo, nebo prolínání literárních předloh do obrazů zahrad. Témata by mě zajímalo spojovat do komplexnějších celků.

Z hlediska názvu bych práci teď nazvala jinak, myšlenku „co se s čím setká“ považuji stále za nosný prvek celé práce. V obrazech pracuji s barvivy vyskytujících se v plodech a květech rostlin, zajímá mě jejich nestálost. Dávám jim směr, základní kompozici, intenzitu a hranice. V dalších krocích jsem spíše přihlížejícím s drobnými zásahy, stejně jako člověk v zahradě. Princip setkání uplatňuji i v hrábích, které budou součástí performance.

Na závěr bych se chtěla vrátit k počáteční myšlence „co se s čím setká“, ne ve smyslu kvetení zahrady, ale i jisté bohaté časovosti, která je v zahradě obsažena. Vnímám ji jako neviditelnou a zároveň výjimečnou složku, skrze kterou k nám zahrada promlouvá. Ocitáme se totiž v prostoru, v němž si můžeme uvědomit konečnost a nekonečnost přírodních koloběhů a naši přítomnost v nich.

Zdroje:

literatura:

ČAPEK, Karel. Zahradníkův rok. 2. vyd. Praha: Aventinum, 1929

On the necessity of gardening: an ABC of art, botany and cultivation. Editor Laurie CLUITMANS. Amsterdam: Valiz, 2021. ISBN 978-94-93246-00-3.

Internetové:

https://www.artforum.com/events/pierre-huyghe-3-188879/